

Inhoudsopgave

Inhoud		5
Voorwoord		9
Inleiding		11
	Voor wie is dit boek bedoeld?	11
	Hoe word je radio- of tv-journalist?	11
	Leeswijzer	12
	Competenties voor journalistiek	13
Hoofdstuk 1	Journalist en maatschappij	15
	1.1 De taak van de journalist in de maatschappij	15
	1.2 Vrijheid van meningsuiting	19
	1.3 Journalistieke onafhankelijkheid	22
	1.4 Een journalistieke geest	24
	1.5 Verantwoordelijkheid en verantwoording	25
	1.6 Journalistieke ethiek: waar ligt jouw grens?	29
	1.7 Juridische grenzen in vergaren en uiten	35
	1.8 Nieuws maken	41
	1.9 De openheid wordt groter, de weerstand tegen de pers ook	46
	1.10 Het embargo raakt uit de tijd	47
Hoofdstuk 2	Journalistieke vormen, werkwijzen, technieken	49
	2.1 Vormen van journalistiek: audiovisuele en gedrukte media	49
	2.2 Nieuws, actualiteiten en infotainment	50
	2.3 Het maken van verhalen	53
	2.4 Een goede voorbereiding is alles	58
	2.5 Het verzamelen van de feiten	59
	2.6 Het benaderen van interviewkandidaten	63
	2.7 Het gebruik van bronnen	67
	2.8 Onderzoeksjournalistiek en politieke verslaggeving	70

Hoofdstuk 3	Teksten schrijven voor radio en televisie	75
	3.1 De regels voor een goede tekst	75
	3.2 Zoeken naar het juiste woord	78
	3.3 Spreektaal schrijven	82
	3.4 Het gebruik van clichés en lege woorden	88
	3.5 Samentrekkingen, dubbelzinnigheden en superlatieven	89
	3.6 Andere veelvoorkomende fouten	92
	3.7 Taalkennis	93
Hoofdstuk 4	Onderwerpen, interviews en reportages	94
	4.1 Onderwerpen maken	94
	4.2 Het maken van interviews	98
	4.3 Soorten interviews	104
	4.4 Interviews in een vreemde taal	113
	4.5 Het maken van een reportage	114
	4.6 De persconferentie	117
	4.7 Verslag doen van een gebeurtenis	119
	4.8 Microfoongebruik	121
	4.9 Monteren voor radio	123
	4.10 Je verhaal inleveren of doorsturen	125
	4.11 Live verslag doen voor de radio	126
	4.12 Radio: een eigen verhaal met soundbites	127
Hoofdstuk 5	Televisie maken: werken met beelden	129
	5.1 Het beeld telt	129
	5.2 De camera opent deuren	131
	5.3 Een draaiboek maken	132
	5.4 Met de camera op pad	135
	5.5 Het maken van televisiereportages	141
	5.6 Teksten schrijven voor televisie	146
	5.7 Beeldcompositie en selectie van beelden	151
	5.8 Live verslag doen vanaf een locatie	154
	5.9 Het opnemen van interviews	155
	5.10 Beelden monteren	157
	5.11 Soorten shots	161
	5.12 Camerabewegingen	164
	5.13 Geluid op televisie	166
	5.14 De eindcontrole	168

Hoofdstuk 6	Presenteren voor radio en tv	169
	6.1 Presenteren kan je leren	169
	6.2 De vaardigheden van de presentator	170
	6.3 Presenteren is: jezelf blootgeven	171
	6.4 Journalistiek presenteren	174
	6.5 Uitspraak	177
	6.6 Versprekingen	177
	6.7 Emoties tonen in de uitzending	180
	6.8 Teksten presenteren	181
	6.9 Teksten buiten beeld inspreken	192
	6.10 Microfoongebruik bij televisie	194
	6.11 Omgaan met de camera	195
	6.12 Wat te doen als het misgaat	203
	6.13 Live-presentatie bij groot nieuws	203
	6.14 Crisisuitzending	207
	6.15 Omgaan met bekendheid	209
Hoofdstuk 7	Werken in het buitenland	210
	7.1 Een reportage maken in het buitenland	210
	7.2 Oorlogsverslaggeving	214
	7.3 Het werk van de correspondent	218
Nawoord		220
	Recente en toekomstige ontwikkelingen	220
	De huidige stand van de techniek	220
	De multimediajournalist	220
	Wat niet zal veranderen	221
Verder lezen. Nuttige literatuur voor journalisten in opleiding		222
Over de auteur		224

Onderwerpen, interviews en reportages 4

Voor een journalist is het de kunst om na het horen van nieuws onmiddellijk te schakelen in zijn hoofd: 'hoe krijg ik dit in mijn uitzending, waar haal ik reacties en commentaren en hoe bouw ik het verhaal op?' Interviews maken vrijwel altijd deel uit van een onderwerp en daarom is het belangrijk je daarop goed voor te bereiden. Welke vragen stel je, hoe stel je ze en hoe ga je om met mensen die niet praten, of juist heel veel praten, of alleen maar moeilijke woorden gebruiken? Bij het maken van reportages of interviews is het belangrijk een aantal zaken in de gaten te houden: de aanwezigheid van achtergrondgeluiden, het gebruik van de microfoon en – voor televisiejournalisten – je kleding. Ook belangrijk: heb je genoeg tijd om het onderwerp klaar te maken voor de uitzending?

4.1 Onderwerpen maken

Bij het maken van onderwerpen, kan je kiezen uit verschillende vormen met specifieke eigenschappen. Een nieuwsonderwerp moet 'strak' in elkaar zitten, een feature kan 'langzamer' verlopen.

Bij het maken van onderwerpen voor radio en televisie kan je (deels) dezelfde aanpak volgen. Als een bepaald aspect van speciaal belang is voor radio of televisie, wordt dit in de tekst aangegeven. In dit hoofdstuk ligt de nadruk iets meer op radio, hoofdstuk 5 is helemaal gewijd aan televisie maken.

1 Nieuws

Wat doe jij met een nieuwsfeit in jouw uitzending? Wat is de beste manier om nieuws en eventueel commentaar daarop vorm te geven?

Wil je een *follow-up* op een nieuwsbericht in je programma hebben, dan moet je eerst een paar stappen zetten:

- Wat is het nieuws?
- Hoe vertellen we dat?
- Wie vertelt het?
- Waar in de uitzending brengen we het?

Snel denken essentieel in radionieuws

kader 4.1

In 1982 werd de Israëlische minister van Defensie, Ariël Sharon, ervan beschuldigd betrokken te zijn bij een massale moordpartij in twee Palestijnse vluchtelingenkampen. Op de redactie van Echo, de radio-actualiteitenrubriek van de KRO, zat de redactie naar het nieuwsbulletin te luisteren waarin werd verteld dat het Amerikaanse blad *Time* met nieuwe onthullingen kwam.

De eindredacteur, Harold Biervliet, greep meteen na dit bericht de telefoon en belde Tel Aviv voor een reactie uit Israël. Binnen een paar minuten had Echo een reactie in de uitzending. Biervliet had binnen een paar seconden een onderwerp geproduceerd.

Met andere woorden: hoe sneller je reageert, des te sneller kan je deze productieve stappen zetten en des te sneller heb je het in je uitzending.

De kunst is om na het horen van nieuws onmiddellijk in je hoofd te 'schakelen'. Wat doe ik om dit in mijn uitzending te krijgen en hoe vul ik het verhaal aan? Waar haal ik reacties, commentaren, is er een verslaggever in de buurt? Kunnen we met iemand bellen?

Als je verslaggever bent en je wordt naar nieuws gestuurd, moet je over dezelfde vragen nadenken, en informatie verzamelen, of laten verzamelen door een collega. Een nuttige eigenschap hierbij is als je snel door gegevens heen kunt gaan. Als je in haast vertrekt, kan je onderweg via de mobiele telefoon worden bijgepraat door een collega.

Crises en rampen

Bij crises en rampen zal je als verslaggever proberen zo snel mogelijk ter plaatse te komen. De eerste zaken die je moet uitzoeken, zijn de bekende vijf w's, zoals we al zagen in hoofdstuk 2. Het is soms lastig het antwoord op de waarom-vraag (achtergronden en oorzaken) snel te achterhalen, zeker bij gebeurtenissen als een explosie, het uitbreken van rellen of het instorten van een gebouw.

Als de eerste vragen zijn beantwoord, ga je op zoek naar gesprekspartners, zoals getuigen, slachtoffers, bewoners, vertegenwoordigers van het bedrijf of de organisatie in kwestie. Soms moet er onderhandeld worden met de politie of brandweer over toegang tot de locatie. Je eigen veiligheid en die van je collega's mag niet in gevaar komen. De politie let hier ook op, maar mag dit niet gebruiken als argument om de pers op een afstand te houden. Hun werk is een overheidszaak en dus een publieke zaak; waar mogelijk moet de pers toegang krijgen.

In geval van een ramp sturen nieuwsorganisaties vaak verslaggevers naar verschillende locaties: de rampplek, het ziekenhuis, het ministerie, het beleidscentrum. Goede afspraken met de (eind)redactie over wie wat doet en hoe de verhalen op elkaar aansluiten, zijn belangrijk. De eerste die aan het woord komt, moet de basisvragen beantwoorden, zijn collega's borduren daarop voort.

Als radio- en tv-verslaggever is het zaak op alles voorbereid te zijn. Zorg dat je kleding bij je hebt die je beschermt tegen kou en water voor als je langere tijd buiten moet werken. Kaplaarzen in de achterbak zijn heel handig, evenals toiletpullen en schoon ondergoed, voor het geval je in het overstroomde gebied of bij de rampplaats moet blijven voor verslaggeving op de volgende dag.

Journalist of ramptoerist?

Niet bij alle crisissituaties wordt de komst van verslaggevers op prijs gesteld. Sterker nog, de eerste reactie is vaak: weg met de pers. Het spreekt vanzelf dat een verslaggever zich hier niks van aan moet trekken. Je komt met een missie – het verslaan van nieuws – en als je binnen de grenzen van de wet blijft, kan niemand je tegenhouden. Je zal onderweg in onderhandeling moeten. Met de politie, met particuliere bewakers, met de brandweer, met mensen die vinden dat ze jou de weg kunnen versperren. Je kan dan de volgende argumenten aandragen:

Wat hier gebeurt, is nieuws.

Wat hier gebeurt, is van maatschappelijk belang.

Het publiek wil weten wat hier is gebeurd.

Het publiek heeft er recht op te weten wat hier is gebeurd.

Door journalisten toe te laten, voorkom je ramptoerisme.

Dat laatste is niet onbelangrijk: zeker bij een grote brand of een neergestort vliegtuig willen mensen nog wel eens in de auto stappen om even een kijkje te gaan nemen.

Als dit over wordt gelaten aan journalisten, kunnen mensen gewoon op de radio of tv het verhaal krijgen, zonder dat ze zelf op onderzoek hoeven uit te gaan.

Kader 4-2

2 Achtergrondonderwerpen en features

Nieuwsachtergrondonderwerpen zijn kort en zakelijk. Features mogen langer duren en bieden mogelijkheden voor een creatieve aanpak.

Ook in een achtergrondonderwerp of feature moeten de vijf w's aan de orde komen. Het leuke is dat het niet noodzakelijk allemaal achter elkaar hoeft. Je kan schuiven met informatie, en eerst ingaan op één interessant aspect, alvorens de rest van de vragen te beantwoorden. Je kan mensen langer laten praten, en je kan meer geluid laten horen, eventueel zelfs muziek.

Enkele elementen die je in een feature kan verwerken:

- Muziek. Je kan muziek uitzoeken om je feature in te leiden of te beëindigen of overgangen te maken. Je kan ook muziek gebruiken die op locatie gemaakt wordt, zoals een straatartiest.
- Sfeergeluiden. Voetstappen, gerommel in een kast, het begroeten van een klant, een verpleegster die een patiënt helpt, geschreeuw van marktkooplui, een sirene, het geluid van een machine of apparaat. Vooral in een radioverslag kan dit het verhaal mooi maken.

- Geluidseffecten. Galm, krakerig ‘oud’ radiogeluid, versnellen of vertragen van geluiden. Pas op voor de valkuil dat het vervormen van authentiek geluid ten koste kan gaan van de geloofwaardigheid van je verhaal.
- Historisch materiaal. Quotes van bekende artiesten, politici of sportmensen.
- Zang. Een bekend liedje dat een relatie heeft met je onderwerp/hoofdpersoon.
- Drama (bijv. een stukje van een voorstelling).
- Straatgeluiden (de tram, een fietsbel, een claxon, klokgelui).
- Geroezemoes.
- Stromend water (beek, rivier, kraan).

Voor een radio-onderwerp kan je al deze elementen los opnemen en later in de montage gebruiken om het interview te verlevendigen. Je kan ook een interview op een plaats opnemen waar natuurlijk geluid klinkt. Het nadeel daarvan is dat je gesproken woord en geluid niet meer kan scheiden. Als je beide apart opneemt, waarbij het interview op een stille plek wordt gehouden, heb je in de montage meer bewegingsvrijheid. Je kan het geluid (*natural sound*) dat je hebt opgenomen op elke plaats in je verhaal invoegen.

3 *Human interest*

Bij het human interest onderwerp staat een bepaalde persoon centraal. Daarin kan je meestal persoonlijker worden dan in een nieuwsonderwerp.

Evenals een feature mag een human interest onderwerp langer zijn. Je kan dieper op zaken ingaan en aandacht besteden aan de persoonlijke ideeën of gevoelens. Je kan naast de harde gegevens van de 5 w's ‘softe’ vragen stellen waar de geïnterviewde uitgebreider op kan antwoorden.

Voorbeelden van onderwerpen die in een human interest interview aan de orde kunnen komen:

- meningen;
- gevoelens;
- ideeën;
- filosofie;
- creativiteit, artistieke;
- persoonlijke ervaringen;
- een dag uit het leven van ...;
- een profiel van een persoon aan de hand van statements van anderen;
- gebeurtenissen in het verleden;
- een bepaalde plaats die veel betekent voor de hoofdpersoon.

Meer over het human interest en andere soorten interviews komt aan bod in paragraaf 4.3.

4.2 Het maken van interviews

In nieuwsitems, achtergrondverhalen en human interest onderwerpen spelen interviews – vraaggesprekken – een belangrijke rol. Interviews zijn er in alle soorten en maten: van het marathoninterview dat drie uur duurt, tot het snelle gesprekje op straat dat in een minuut voorbij is. Verschillende vormen van interviews komen hierna aan de orde, waarbij je zal zien dat de categorieën elkaar gedeeltelijk overlappen. Goed interviewen is moeilijk, maar het goede nieuws is: je kan het leren.

Kijk de kunst af van de professional

Elke dag zijn er op de radio en televisie interviews en als je goed luistert, hoor je dat er verschillen in zitten. Alle vormen komen voorbij, en dat biedt jou de kans na te gaan hoe professionele journalisten het aanpakken. Als je veel luistert, ook naar buitenlandse stations, pik je gaandeweg technieken op van mensen die het al jaren doen, en: je hoort ze fouten maken, waar je ook weer van kan leren.

De juiste vraag

Interviews hebben één ding gemeen: er worden vragen gesteld. Het stellen van de juiste vraag is dan ook van groot belang. Je wilt informatie van de geïnterviewde, dus als je je vragen bedenkt, moet je ‘achteraan’ beginnen: wat wil ik weten? Vervolgens moet je de vraag stellen die het gewenste antwoord oplevert.

Veel interviewers stellen moraliserende vragen, waarin een mening besloten ligt. Dat kan interessant zijn, maar bedenk dat de dodelijkste vragen vaak feitelijke vragen zijn. De geïnterviewde kan een ‘ongewenste’ mening gemakkelijk pareren, harde feiten niet!

De hieronder gegeven ‘regels’ voor vragen zijn relatief. Er is geen recept voor alle gevallen te geven; inspelen op de ander, inspelen op de situatie blijft van belang als je een interview maakt. Om een geïnterviewde tot zijn recht te laten komen, is het soms nuttig hem vaak te onderbreken (als hij te ingewikkeld praat), soms juist niet (als hij heel verlegen is).

Een goede vraag is:

- Kort en concreet

Korte vragen zijn vaak beter dan lange. Een korte vraag die de geïnterviewde tot een antwoord uitnodigt, is veel nuttiger dan een lange vraag waaraan je hoort hoe goed de verslaggever het allemaal weet.

- Duidelijk, helder

‘Wat moet je hiervan denken?’ is minder puntig dan: ‘Wat vindt ú ervan?’ Hoe gericht je vraag is, des te beter weet de geïnterviewde wat van hem wordt verwacht.

- Ondubbelzinnig

‘Bent u het eens met wat u zonet hoorde?’ Deze vraag is méér dan dubbelzinnig, want de geïnterviewde kan op ál het voorgaande ingaan. Jij moet de selectie maken: ‘U hoorde net dat de politie pleit voor meer arrestaties. Vindt u dat een goed idee?’

- Eenvoudig

‘De sociale dienst is bezig met een traject om controleambtenaren in te zetten ter bestrijding van uitkeringsfraude. Denkt u dat deze inspanningen zullen leiden tot resultaat op de korte termijn?’ Dit kan veel beter: ‘De sociale dienst gaat meer rechercheurs inzetten. Zal dat helpen?’

- Simpel, direct te begrijpen

‘Bent u het eens met de minister van Financiën dat de ombuigingen niet toereikend zijn?’ Hier moet de luisteraar te veel zijn best doen. Hou het simpel: ‘De minister van Financiën zegt dat er onvoldoende bezuinigd wordt. Vindt u dat ook?’ Door de ‘echte’ vraag achteraan te zetten en kort te houden, dwing je de geïnterviewde daarop in te gaan. Ook de luisteraar weet precies op welke vraag er een antwoord zal komen.

Wat een vraag niet mag zijn:

- Suggestief

‘U heeft gezegd dat u tegen de loonsverhoging bent. Was dat verstandig?’ De geïnterviewde kan eigenlijk alleen het hoofd buigen en zeggen: nee, dat was het niet, het spijt me! Als je zegt: ‘De bonden vonden dat onverstandig’ dan kan de geïnterviewde uitleggen waaróm hij dit gezegd heeft of waarom hij het zó gezegd heeft.

- Gesloten

‘U bent dus naar de Himalaya gegaan om de Mount Everest te beklimmen?’ De geïnterviewde kan volstaan met: ‘Inderdaad.’

‘Je hebt met een afslankcursus meegedaan. Je vindt jezelf dus te dik?’ ‘Ja.’

‘Was de cursus nuttig? Heb je er veel aan gehad?’ ‘Ja’ Beter is: ‘vertel eens, wat heb je op die cursus gedaan?’

- Ingewikkeld

‘Als we de winstontwikkeling bekijken in relatie tot de kosten over het vorige jaar, welke investeringen voorziet u dan, met name in de gebieden die u tot uw kernmarkt rekent?’ Voor de luisteraar is deze vraag lastig te onthouden, en de geïnterviewde kan er alle kanten mee op. Deze vraag kan veel simpeler: ‘Waar gaat u investeren?’

- Dubbel (twee-in-één vragen)

‘Wat vindt u van de situatie bij Philips? Waarom hebt u uw ontslag aangeboden?’ De interviewer wil te veel tegelijk weten, en de geïnterviewde kan nu kiezen op welke vraag hij antwoordt. Je moet je vragen doseren en één voor één stellen.

- Te algemeen

‘Zijn de directe en indirecte belastingen in Nederland te hoog?’ De geïnterviewde kan zelf kiezen waar hij op in gaat. ‘Hebben criminelen vrij spel in Amsterdam?’ is ook een voorbeeld. Alleen als je wilt dat de geïnterviewde zelf een keuze maakt, moet je het zo doen. Anders is het beter wat concreter te zijn.

De briljante vraag aan president Clinton

President Clinton werd eind jaren negentig beschuldigd van seksuele escapades met Monica Lewinsky, een stagiaire in het Witte Huis. Hij ontkende categorisch seks met haar gehad te hebben, maar er kwamen steeds meer aanwijzingen naar boven van het tegendeel. De hele wereld had het erover, niemand wist wat waar was en wat niet. CNN-verslaggever Wolf Blitzer stelde *the question to end all questions*:

‘Mr. President, what would you say to miss Lewinsky right now?’

Waarom was dat zo’n slimme vraag?

Ieder antwoord had iets onthuld over de aard van de relatie.

Ieder antwoord had iets gezegd over Clintons gevoelens of gedachten over Monica Lewinsky.

Ieder antwoord had hem in de problemen kunnen brengen.

Te persoonlijk antwoorden was niet goed geweest, maar de vraag dwingt tot een persoonlijke noot.

Hoe liep het af? Clinton, wat je ook van hem vindt, is zelf ook een intelligent iemand, en hij realiseerde zich binnen een paar seconden dat elk mogelijk antwoord hem narigheid zou kunnen bezorgen, dus hij zei: ‘No, I am not going to answer that question.’

kader 4.3

Jij stelt de vragen, de ander antwoordt

Jij bent de ‘baas’ in het interview: jij zendt het uit, jij monteert het, jij hebt het bedacht. Er is eigenlijk maar één ding waar je niet de baas over bent: de antwoorden. Daar gaat de ander over. Het is belangrijk je van deze rolverdeling bewust te zijn. Foute en domme vragen bestaan niet, en je moet je vooral geen beperkingen laten opleggen door wie dan ook.

Goed luisteren levert veel op

Als je luistert of kijkt naar interviews op radio en tv, zul je opmerken hoe slecht interviewers soms luisteren. Dat is jammer, ook voor henzelf, want wie goed luistert, hoort dat de geïnterviewde vaak zelf de munitie voor de vragen op tafel legt. In paragraaf 2.3 zagen we al dat goed luisteren ook nodig is om een interview te laten klinken als een gesprek.

'U stelt de verkeerde vraag'

Ik moest Frits Bolkestein eens interviewen over een typisch Nederlands probleem. Hij was fractievoorzitter van de VVD, en in de Tweede Kamer was discussie ontstaan over de accijns op benzine en tabak. Op de een of andere manier werden deze twee vormen van belasting tegen elkaar uitgeruild. Het was zó ingewikkeld dat weinigen het nog precies snapten.

Bolkestein sprak op een school in het noorden van het land, en ik was op hem af gestuurd. Er waren tientallen andere journalisten, en hij stond mij na zijn speech te woord in een klaslokaal, terwijl er allemaal mensen omheen stonden. Ik vroeg: 'Kunt u uitleggen hoe in dit geval de ene belasting tegen de andere kan worden uitgeruild?' Bolkestein zei: 'U stelt niet de juiste vraag.'

In een paar seconden dacht ik: ik kan dit negeren en een andere vraag bedenken, ik kan ook de confrontatie aangaan. Ik koos voor het laatste en zei: 'Meneer Bolkestein, u mag antwoorden wat u wilt, maar IK stel de vraag. En hoe ik die formuleer, is aan mij.' Ik riskeerde dat hij kwaad zou worden en mij verder niet te woord wilde staan, maar (gelukkig) begreep Bolkestein onmiddellijk wat ik bedoelde, en reageerde als echte liberaal, als volgt: 'U heeft gelijk. Stelt u uw vraag nog maar eens.'

Vervolgens trok hij het antwoord naar zich toe, en dat is de truc die de geïnterviewde kan toepassen; hij heeft als ondervraagde de volledige controle over zijn antwoorden. Het is aan jou als vragensteller om zo handig te zijn in je vraagstelling dat je het gewenste antwoord krijgt.

kader 4-4

De opbouw van een interview

Een interview moet een logische opbouw hebben. Zoals bij elk onderwerp geldt ook hier dat de luisteraar of kijker niet kan 'terugbladeren', dus elk element moet logisch voortvloeien uit het voorgaande. Verrassingen zijn toegestaan (dit kan een gesprek heel leuk maken), maar probeer te voorkomen dat de luisteraar in de war raakt. Door een indeling te maken, help je de luisteraar bij het volgen van je onderwerp.

Als je iemand interviewt over een gebeurtenis, kan je de chronologie vasthouden. Voorbeeld: een gasontploffing in een woonwijk. Als je een buurtbewoner interviewt, houd de volgorde dan chronologisch: wat gebeurde er, waar was u toen, wat hebt u gedaan, wat gebeurde er op straat, hoe is de situatie nu?

Je kan de volgorde ook thematisch laten zijn. Stel, je interviewt de nieuwe artistiek leider van een balletgezelschap. Je kan dan een thematische indeling maken: nieuwe plannen – programmering voor het volgende seizoen – stijl van leidinggeven – artistieke prioriteiten. De kunst is ervoor te zorgen dat de geïnterviewde zich óók aan de indeling houdt, en niet bij jouw vraag over 'stijl van leidinggeven' over nieuwe plannen begint.

In een nieuwsonderwerp wil je beginnen met het nieuws, en niet met de geschiedenis of de achtergrond. Je kan dan beginnen met de vijf w's, en daarna expliciet zeggen dat je ingaat op de geschiedenis of de achtergronden. De luisteraar weet dan precies waar hij aan toe is. Als een bestuurder vertrekt bij een bedrijf, ga je eerst in

op wie-wat-waar-wanneer-waarom. Na de waaromvraag zeg je: 'Een jaar geleden moest u verliezen bekendmaken. Veel mensen zagen toen uw vertrek al aankomen.' Zo weten jij, de geïnterviewde en de luisteraar dat we een sprong terug in de tijd maken.

Interviewtechnieken

Een interview is meer dan alleen een vraag- en antwoordspel. Met woorden, gebaren en mimiek kan je de geïnterviewde sturen. Enkele technieken daarvoor zijn:

- **Neem en behoud de leiding**

Jij bent de gastheer of gastvrouw, jij begint, vraagt en rondt af. Probeer de leiding vast te houden zonder het expliciet te zeggen of 'bazig' te zijn. Het is jouw programma, jij wilt iets weten.

- **Gebruik je gezicht**

In een gesprek kijk je de ander aan: daardoor laat je merken dat je geïnteresseerd bent in zijn verhaal. Door te knikken moedig je de spreker aan verder te gaan, en laat je merken dat je hem begrijpt.

- **Val de geïnterviewde in de rede**

Sommige mensen vinden het ongeleefd om een ander in de rede te vallen. Het mag ook niet voortdurend gebeuren, maar het is een belangrijke techniek. Je laat zien dat jij de leiding over het gesprek hebt, en vooral als een spreker afwijkt van je vraag (of je vraag ontwijkt), mag je hem best terugtrekken in jouw spoor.

Door iemand te onderbreken laat je ook merken dat zijn antwoord te lang is. Je kan dat overigens ook expliciet zeggen: 'Ik moet u even onderbreken, want we hebben geen tijd om heel uitgebreid te zijn. Kunt u kort uitleggen...'

Als je de geïnterviewde niet in de rede wilt vallen, let dan goed op 'witjes,' momenten dat hij even z'n mond houdt. Als je er dan snel tussenkomt, voorkom je dat hij doorgaat zonder dat jij door hem heen praat.

- **Vraag door**

Het kan ook gebeuren dat iemand juist te kort praat, en meer uitleg moet geven. Een chirurg zegt bijvoorbeeld: 'We gaan de patiënt eerst onder narcose brengen en dan verwijderen we de blindedarm.' Jij wilt meer weten over de narcose: 'Op welke manier brengt u de patiënt onder narcose? Hoe gaat dat in z'n werk, onder narcose brengen? Wat voel je als patiënt, als je onder narcose wordt gebracht? Ben je in één keer weg, of val je langzaam in slaap?'

Ook mensen die niet gewend zijn aan interviews moeten vaak worden aangemoedigd met doorvragen. Als er voor een restaurant een criminele afrekening plaats heeft gevonden en de getuige komt niet verder dan: 'Het was verschrikkelijk!', dan moet je hem of haar helpen. Jij moet de geïnterviewde stap voor stap het verhaal

laten vertellen door te vragen. ‘Wat gebeurde er? Wat hebt u gezien of gehoord? Wat gebeurde er daarna? Duurde het lang voordat de politie er was?’

- Stel tussenvragen

Je kan een geïnterviewde aanmoedigen met (korte) tussenvragen. Behalve met knikken en met je ogen laten merken dat je reageert op datgene wat verteld wordt, kan je met hele korte vragen de spreker beter laten uitkomen:

- Echt? Serieus?
- Is dat zo?
- Hmhm...
- O?
- Ja? Want?
- Wanneer?
- Dat meent u niet!

Opgenomen interview versus live-interview

De meeste interviews op radio en televisie zijn al voor de uitzending opgenomen. Dat betekent dus: eerst opnemen, dan monteren.

Deze werkwijze heeft voordelen, maar ook nadelen. Een van de grote valkuilen is, dat je zoveel opneemt, dat je negentig procent van je materiaal moet weggooien. Dat kan knap lastig zijn, want welke tien procent is het beste, en hoe maak je daar een logisch, beluisterbaar geheel van? Probeer dus om niet te lang te praten. Een goede vuistregel is om twee à drie keer je uitzendtijd op te nemen. Dus als je een radio-interview van 1,5 minuut moet maken, neem je 3 tot 4,5 minuut op. Merk je dat de geïnterviewde lang van stof is, dan kan het iets meer zijn. Het handigste is dan om een lang voorgesprek te maken, zodat hij zijn kruit al enigszins verschoten heeft. Meestal zijn de antwoorden in het echte interview dan iets korter.

Voorbereiding en technieken bij een live-interview

Alle risico's die je bij een interview loopt, moeten in een live-interview meteen worden beheerst: als iemand te lang praat, of onduidelijk, of er is een begripsverwarring, dan moet dat allemaal voor de microfoon en camera worden opgelost.

De informatieve waarde van een live-interview is daardoor vaak minder groot dan die van een opgenomen interview. Als je je gesprek opneemt, kan je een vraag opnieuw stellen, langdradige stukken eruit knippen, de volgorde veranderen. Op een live-interview moet je je daarom extra goed voorbereiden en verrassingen zo veel mogelijk proberen uit te sluiten. Alle informatie moet gelezen zijn en grotendeels in het hoofd van de interviewer zitten. Ook is het zinvol om bewijsstukken (eerdere interviews, knipsels, brieven) bij de hand houden.

En toch weet je dan nog niet hoe het zal gaan. Oefenen kan uitkomst bieden, zeker als je prominente, ervaren geïnterviewden voor je hebt, of iemand van wie moeilijk informatie los te krijgen is.

Rollenspel

Een goede voorbereiding op een live-interview is een rollenspel. Jij bent de interviewer en een collega speelt de geïnterviewde. Voor een realistische training is een goede voorbereiding van beiden nodig. Als de oefening goed gaat, zal je de volgende punten ontdekken:

- Zijn mijn vragen goed?
- Klopt de volgorde?
- Kan de geïnterviewde moeilijke vragen ontwijken?
- Als hij ontwijkt, hoe vang ik hem dan weer?
- Zijn alle vragen duidelijk?
- Trapt de geïnterviewde in valkuilen?
- Zijn we invalshoeken vergeten?
- Komt de geïnterviewde met zaken die nieuwe vragen oproepen?

4.3 Soorten interviews

Niet alle interviews zijn hetzelfde. Het ene interview is bedoeld om luisteraars op de hoogte te stellen van het nieuws, het andere wil diepgaander informeren. Ook zijn er interviews die het persoonlijke verhaal van iemand naar voren willen laten komen (human interest) De volgende soorten interviews komen hier aan bod:

- 1 Informatief interview
- 2 Voorlichtend interview
- 3 Confronterend interview
- 4 Achtergrondinterview
- 5 Nieuwsinterview
- 6 Human interest interview

1 Informatief interview

Het doel van een informatief interview is zo veel mogelijk informatie te geven. Het gesprek heeft dus een educatief karakter. Dat betekent dat je vooraf de structuur grondig door moet nemen met de geïnterviewde, zodat je samen zo effectief mogelijk bent. De antwoorden van de deskundige zullen beter worden als hij weet wat je allemaal gaat vragen, en hoe je het gesprek wilt opbouwen.

Het interviewen van wetenschappers

Wetenschappers hebben vaak de neiging moeilijke woorden te gebruiken en te abstract te praten. Hun grote kennis is een handicap; ze zijn niet gewend tegen leken te praten. Jij moet ervoor zorgen dat je hen in begrijpelijke taal laat uitleggen hoe het zit. Je kan dit vooraf zeggen, maar dat is nog geen garantie dat de wetenschapper goed voor radio of tv praat. Als hij iets zegt wat je niet snapt, moet je meteen ingrijpen, meteen zeggen: 'Wat bedoelt u? Wat betekent dat? Kunt u uitleggen wat dat is?'

Als jij niet snapt wat hij zegt, zal een groot deel van je publiek het ook niet snappen! Een woord waar jij aan blijft 'haken', zal ook voor veel luisteraars en kijkers het punt zijn waar ze blijven steken, dus dan wordt de rest van het gesprek niet of minder goed gehoord.

Kunt u iets vertellen over de griep?

De remedie voor te ingewikkelde sprekers is: steeds weer terug naar concrete vragen.

Als je begint met de vraag: 'U doet nu tien jaar onderzoek naar het ontstaan van griep.

Kunt u daar iets over vertellen?', dan weet je dat je de leiding uit handen hebt gegeven, want het antwoord kan alle kanten op gaan.

In zo'n geval moet jij bepalen waar je begint en eindigt. Dus: 'Wanneer is griep ontstaan?' kan een begin zijn, of: 'We kunnen

zo veel, en toch heeft de wetenschap de griep nog niet uitgebannen. Hoe kan dat?'

In dit geval begin je bij het eind, en kan je vervolgens terugwerken naar het begin.

leider 4-5

De geïnterviewde praat te veel

Iemand die heel veel weet van een onderwerp, kan 'leeglopen', niet meer stoppen met praten. Als het verhaal gestructureerd is, kan het heel soms gunstig zijn. Maar meestal wordt het verhaal niet in de volgorde verteld die jij wilde, of komen je vragen helemaal niet meer aan bod. Deze geïnterviewde moet dus afgeremd worden. Als jij een microfoon in je hand hebt, kan je hem onderbreken door de microfoon naar je toe te trekken; meestal leert de ander daarvan dat jij ingrijpt als het te lang duurt. Mochten de antwoorden steeds te lang blijven, dan zit er niks anders op dan te stoppen en (opnieuw) het draaiboek van het gesprek door te nemen, en gewoon uit te leggen dat jij maar drie of twee minuten zendtijd hebt, en dat hij te lang praat.

Neem de leiding en denk niet: ik knip er wel in als ik op de redactie ben. Van 45 minuten geratel drie minuten maken is een hels karwei, en de geïnterviewde voelt zich ook bekocht als hij het resultaat uiteindelijk hoort of ziet. Het is dus beter om meteen te laten merken dat het korter moet.

De geïnterviewde praat te weinig

Deze situatie is eigenlijk moeilijker, want hoe krijg je iemand (letterlijk) aan de praat? Sommige mensen schrikken een beetje van een microfoon voor hun neus. Ze klappen dicht. Om dit te voorkomen, moet je de microfoon niet 'in hun gezicht' steken, maar zodanig gebruiken dat het niet intimiderend werkt. Als je de microfoon wat lager houdt, concentreert de geïnterviewde zich op jou, kijkt jou in de ogen en vergeet die enge microfoon. Met mimiek en bevestigende, aanmoedigende blikken kan je de geïnterviewde helpen: knikken, laten zien dat je meeleeft met het verhaal, en de ander laten merken dat je goed luistert.

De geïnterviewde gebruikt te moeilijke woorden

Worden onervaren sprekers afgeschrikt door de microfoon, ervaren geïnterviewden kunnen juist op hun verkeerde praatstoel terecht komen en heel officieel en ingewikkeld gaan praten, veel moeilijker dan ze normaal doen. Ze gaan dan plotseling, omdat ze op de radio komen, dure woorden gebruiken die het verhaal meestal minder aantrekkelijk maken. Het helpt niet altijd om de geïnterviewde hierop te wijzen, soms is het beter gewoon te vragen: 'Wat bedoelt u? Wat betekent dat? Kunt u dat eens uitleggen voor een leek?'

Het totaal onvoorbereide interview

Eigenlijk moet je in staat zijn zonder enige voorbereiding een informatief interview te maken, uitgaande van de vijf w's. Meestal zal je ervoor zorgen dat je wat gelezen hebt, en wat vragen op papier hebt gezet, maar er kunnen omstandigheden zijn waarin je onvoorbereid een gesprek moet maken.

Dit overkwam de (zeer ervaren) radiomaker Ben Kolster, bij de actualiteitenrubriek Echo van de KRO. Er werd opgebeld: de minister van Landbouw aan de lijn voor het vraaggesprek. Paniek: we dachten dat het gesprek niet door zou gaan. Ben rende naar de studio, en riep onderweg: 'Wat moet ik vragen?' 'Weet ik niet, hij gaat naar Hon-

garije morgen, dat is het enige. Bedenk maar wat!'

Toen Ben achter de microfoon zat, zei minister Gerrit Braks: 'Goedemiddag, meneer Kolster.' We hielden onze adem in. 'Ja, meneer Braks, fijn dat u even tijd voor ons hebt. U gaat morgen op reis naar Hongarije. Wat gaat u daar eigenlijk doen?' En er ontspan zich op volstrekt natuurlijke wijze een gesprek, waarbij Kolster steeds voortbouwde op het vorige antwoord. Heel informatief en ontspannen.

De moraal van het verhaal: als het een keer niet lukt om je voor te bereiden, is er nog geen man overboord. Meestal kan je dan toch nog een aardig gesprek maken.

kader 4.6

2 Voorlichtend interview

Een voorlichtend interview kan gaan over een consumentenzaak als een onveilig product, over een gezondheidszaak als veilig zwemwater of een ziekte. Kortom: zaken die te maken hebben met het algemeen belang. Een onderwerp als SARS, de longziekte die in 2003 uitbrak in Azië en zich al snel over de rest van de wereld verspreidde, vereiste een uitgebreidere behandeling. Niemand had er ooit van gehoord (SARS betekent: Severe Acute Respiratory Syndrome) en dan kan je breder zijn dan een wie-wat-waar-verhaal, omdat de luisteraar precies wil weten wat de symptomen zijn en of hij risico loopt. In zo'n geval laat je de deskundige langer praten, je laat meer aspecten aan bod komen en je onderbreekt minder vaak.

Voorlichtende verhalen zullen voorkomen in zaken van algemeen belang:

- veiligheid
- verkeer
- reizen
- openbare orde
- consumentenzaken
- gezondheid
- openbare voorzieningen
- nutsbedrijven (gas, water, elektriciteit)

Sommige journalisten houden niet van voorlichtende gesprekken omdat ze dan hun kritische geest niet kunnen laten werken. Dit is een misvatting: ook met een kritisch oor kan je een goed voorlichtend verhaal maken. Juist iemand die scherp luistert, kan de essentiële vragen stellen.

3 *Confronterend interview*

In een confronterend interview speel je tegenover de geïnterviewde de rol van politiemans, officier van justitie of een lid van de Tweede Kamer. Hoe dan ook: je roept de ander ter verantwoording. Dat kan weerstand oproepen, die zich uit in kwaadheid, onwilligheid, dichtklappen. Het gesprek kan ook op ruzie uitlopen. Voordat je de confrontatie aangaat, moet je goed doorrekenen hoe de ander zal reageren op je vragen. Je kan een directe confrontatie aangaan, of een val opzetten.

Als je een val wilt opzetten, laat je je kaarten niet zien. Je hebt informatie waarvan de ander niet weet dat jij die hebt, omdat je bijvoorbeeld met diens opponent hebt gesproken. Of omdat je informatie over zijn bedrijf hebt verzameld bij bronnen die van binnenuit kunnen kijken.

Het finale interview met...

Soms zie je op de tv of hoor je op de radio dat de interviewer zich heeft voorgenoemen de geïnterviewde nu definitief te ontmaskeren, alle vragen te stellen die gesteld moeten worden, en in één klap de waarheid boven tafel te krijgen. Soms heeft de ondervrager zich dan gewapend met een enorme hoeveelheid feiten, die hij bijna uit zijn hoofd kent: 'U zegt dit nu wel, maar hier heb ik een brief die u in 1983 hebt geschreven, waaruit blijkt...'

Zo'n afrekening lukt zelden. Als de geïnterviewde een leugenaar is, zal hij of zij dat ook in dit gesprek zijn. Als hij zaken wil verbergen, zal hij het ook nu doen. En hij zal altijd de gepresenteerde feiten bestrijden door met 'nieuwe' feiten te komen, of door de interviewer te verwijten dat hij niet alle feiten kent, of het verkeerd ziet.

Soms is het ook niet eens nodig om veel munitie in stelling te brengen, zoals blijkt uit het voorbeeld over Fokker (kader 4.8).

De zwarte weduwe

Midden jaren tachtig was er een interview met de weduwe Rost van Tonningen, die tot lang na de oorlog openlijk rechtse sympathieën had en zo het NSB-verleden van haar man als het ware voortzette. Jaap van Meekren – in zijn tijd beschouwd als een van de beste interviewers van Nederland – hield in 1986 het ‘definitieve’ interview met haar. Hij had alle feiten op een rij, en was zo goed voorbereid, dat je soms het gevoel had dat de ‘zwarte weduwe’ tegenover een officier van justitie zat.

Zij bleef heel rustig en kalm en zei dat de vragen niet klopten, en dat het allemaal

anders was. Ze kwam ook met details uit een ver verleden, die natuurlijk voor de kijker (en de interviewer) oncontroleerbaar waren. Van Meekren en de geïnterviewde waren ongeveer even lang aan het woord. Veel mensen vonden dit een goed interview, en het feit dat ze hard werd aangepakt was inderdaad bevredigend. Maar het zou best kunnen dat het effect hiervan was dat haar tegenstanders na dit gesprek nog meer tegen haar waren, en dat ze in de ogen van haar achterban nog meer een heldin was.

kader 4.7

De briljante vraag over Fokker

In de jaren tachtig was Fokker de enige Nederlandse vliegtuigfabriek, maar al jaren verkeerde Fokker in financiële moeilijkheden. Het Duitse concern Dasa heeft Fokker begin jaren negentig overgenomen. De toenmalige minister van Economische Zaken, Koos Andriessen, werd geïnterviewd door Jaap van Meekren in het RTL Nieuws. Er was een live-verbinding gemaakt met de minister, Van Meekren leidde het gesprek in en stelde als eerste vraag: ‘Meneer Andriessen, we zijn Fokker dus kwijt.’ Andriessen begon te stamelen, om zijn zin te beëindigen met een omfloerst ‘ja’. Dat was in één klap 10-0 voor Van Meekren. Waarom?

Allereerst: het was geen vraag, maar een stelling. Omdat de Fokker-medewerkers jarenlang hadden gestreden voor het

behoud van ‘de enige Nederlandse vliegtuigfabriek’, speelden er nationalistische sentimenten, niet in het minst omdat de fabriek aan Duitsland werd verkocht. De vraag werkte dus ook als een aanval, waartegen Andriessen zich moest verdedigen. Omdat het daarbij een korte, krachtige ‘vraag’ was, die exact representeerde wat velen in Nederland voelden, was het een voltreffer.

De aarzeling van Andriessen werd versterkt door het beeld: hij keek verbouwereerd in de camera, je zag dat hij zich geen raad wist met de vraag, en zich moest herstellen, om zich even later te realiseren dat hij alleen maar bevestigend kon antwoorden. Dit beeld zei meer dan duizend woorden: ook Andriessen had de verkoop van Fokker als een verlies ervaren.

kader 4.8

De pijnlijke vraag

Een van de moeilijke dingen van interviewen is, dat je soms een vraag moet stellen die pijnlijk is. Dat kan gaan om een onderwerp dat de geïnterviewde in verlegenheid

brengt, maar dat toch aan de orde moet komen. Niet zelden is het zo dat jij als vragensteller meer in je maag zit met de vraag dan de geïnterviewde, dus het kan helpen als je niet te lang stilstaat bij je schroom maar gewoon de sprong waagt.

Durf jij deze vragen te stellen?

- Uitkering

Iemand krijgt een uitkering wegens arbeidsongeschiktheid, maar ziet er volledig gezond uit: ‘Wat is er met u aan de hand? Bent u echt ziek? Waarom kunt u niet werken?’

- Plastische chirurgie

Iemand wint een schoonheidsprijs, maar je vermoedt dat er plastische chirurgie in het spel is: ‘Zijn uw borsten echt?’ Bart de Graaff, de kleine brutale interviewer van *BNN*, die in 2002 overleden is, waagde het zelfs na zo’n vraag een vrouw in een van haar borsten te knijpen. Ze werd niet boos, maar moest lachen.

- Vliegtuig stort neer

Er is een vliegtuig neergestort, je weet dat mensen op de luchthaven wachten op bericht, en jij moet een paar quotjes hebben: ‘Zat er familie van u in het toestel? Wie? Wat voor iemand was het? Verkeert u in onzekerheid?’ Met name in dit soort situaties kan je agressie verwachten van het publiek. Hoe ver je gaat, hangt van de omstandigheden af, dit soort situaties moet je met gevoel oplossen. Maar als je antwoorden wilt, moet je over de grens heen stappen. Soms blijkt dat mensen eigenlijk opgelucht zijn als ze hun verhaal gedaan hebben.

- Fabriek ontploft

Er is een fabriek ontploft en daarbij zijn drie medewerkers omgekomen. Je ontdekt dat de directeur tussen het publiek staat. ‘Hoe heeft dit kunnen gebeuren? Had het vuur voorkomen kunnen worden? Voelt u zich verantwoordelijk? Zijn er eerder ongelukken gebeurd?’ Ook als de man in kwestie geëmotioneerd of afwerend is, moet je in zo’n geval doorgaan: het gaat om zijn verantwoordelijkheid als werkgever.

- Beschuldigingen

Een politicus wordt beschuldigd van corruptie, of betrokkenheid bij een sekschandaal. ‘De roddelpers schrijft dat u wel eens in seksclub xyz komt. Is dat zo? Is er binnen uw partij over gepraat? Denkt u dat uw imago beschadigd is? Zal uw partij stemmen verliezen? Treedt u af om dit schandaal?’

- Begrafenis

De begrafenis van een *VIP*: jij bent daar met camera of microfoon, tot afgrijzen en woede van de familie en vrienden van de overledene. Als je wordt aangesproken op

je aanwezigheid, kan je uitleggen dat veel Nederlanders meeleven en dat jij het mogelijk maakt dat zij ook enigszins aanwezig zijn. Soms begrijpen de aanwezigen dat; vaak niet, helaas.

'We schrijven er niet over'

Soms komt het voor dat de collectieve pers afspraken maakt om over een bepaald onderwerp niet te schrijven, bijvoorbeeld omdat het gaat om zaken die te persoonlijk zijn of in de privé-sfeer spelen. Dit soort

afspraken is uiteraard nooit bindend, want stel dat het onderwerp plotseling toch politieke relevantie of nieuwswaarde blijkt te hebben. Dan moet je als journalist niet aarzelen, maar bijten!

kader 4-9

4 Achtergrondinterview

Het achtergrondinterview is bedoeld om een nieuwsonderwerp te verdiepen. Het gaat soms om thema's die alleen aan de orde komen naar aanleiding van een gebeurtenis in het nieuws. In 1996 stortte een Hercules-transportvliegtuig neer op het vliegveld van Eindhoven. Toen bleken er verschillende soorten Hercules-vliegtuigen te zijn, allemaal met andere eigenschappen. Zoiets vraagt om een uitleg, die je onder normale omstandigheden niet zou geven.

In een achtergrondonderwerp zullen vaak deskundigen aan het woord komen, die langer mogen praten dan in een nieuwsonderwerp. Je hebt er meestal wat meer tijd voor, en als het om iets ingewikkelds gaat, is het ook belangrijk dat de spreker er wat uitgebreider op kan ingaan. Van de vijf w's zal de waaromvraag een belangrijke rol spelen. Andere vragen die in een achtergrondonderwerp passen:

- Waardoor (oorzaak)?
- Hoe?
- Wat zijn de gevolgen op korte en lange termijn?
- De geschiedenis.
- Vergelijkbare gevallen elders.

5 Nieuwsinterview

In een nieuwsinterview gaat het erom de luisteraar in korte tijd bij te praten over het laatste nieuws. Je moet er dus voor zorgen dat vragen en antwoorden compact zijn, en dat er nieuws in zit dat de luisteraar nog niet kende.

Allereerst moeten de vijf w's beantwoord worden. Dat zal soms in de presentatietekst gebeuren, zoals hier: 'In Rotterdam is vanmorgen brand uitgebroken in De Bijenkorf. De oorzaak lijkt kortsluiting te zijn.' Maar soms, als het nieuws zich live ontwikkelt, moet de verslaggever dat doen. De presentator zegt dan bijvoorbeeld: 'Er is brand in Rotterdam, verslaggever Ruud Groenendijk is ter plaatse...', waarna de verslaggever het verhaal vervolgt: 'Vanmorgen, even na tien uur, ontstond de brand in De Bijenkorf. Naast mij staat brandweercommandant De Vries: wat was de oorzaak?' et cetera.

Bij een verhaal dat al langer speelt, is het zaak de nieuwe feiten te noemen en die te plaatsen in het kader van wat de luisteraar al weet. Maar wat weet de luisteraar al? Dat verschilt van persoon tot persoon. De algemene vuistregel moet zijn dat je kort aangeeft wat voorafging, zodat de nieuwe feiten begrepen kunnen worden, ook door iemand die de voorgeschiedenis niet kent.

Let op verborgen nieuws

Als je een onderwerp behandelt, blijft het van belang je oren open te houden voor 'nieuw' nieuws. Een voorbeeld: consumenten zeggen massaal hun verzekering op omdat de maatschappij een voorwaarde veranderd heeft. Jij interviewt de directeur, die zegt het te betreuren en alle verzekerden een brief te sturen, waarin wordt uitgelegd wat de achtergrond van de wijziging is en of de verzekerden op hun besluit willen terugkomen. Dat laatste is nieuws: 'Verzekeraar ABC gaat proberen boze klanten terug te winnen.'

Politieke interviews

Politici vragen om een speciale behandeling. In Den Haag gebeurt van alles, zonder dat de hoofdrolspelers zich steeds afvragen of de buitenwereld er nog wat van begrijpt. Het is aan de (parlementaire) pers om de burger duidelijk te maken hoe het zit.

Politici hebben de neiging te lang en te ingewikkeld te praten, en hebben vaak hun eigen agenda. Voor de interviewer betekent dit: vaak onderbreken om verduidelijking te vragen, verzoeken om het kort te houden. En goed opletten dat er antwoord op de vraag gegeven wordt.

Het politieke interview is vaak een steekspel tussen interviewer en geïnterviewde, niet zelden omdat de verslaggever de politicus tot een uitspraak wil bewegen. Je zal in de ene situatie verder gaan dan in de andere. Bedenk dat een drammerige interviewer snel de sympathie van het publiek kwijt is, waardoor de luisteraar meer gaat letten op het gedram dan op de inhoud. Als je heel erg dramt over een intern meningsverschil, zal dat door het publiek minder gewaardeerd worden dan een indringend gesprek over 'levensvragen' als abortus of de doodstraf.

Verder mag het niet zo zijn dat een politiek interview een gesprek is tussen twee mensen die dagelijks met de materie bezig zijn, en waar een luisteraar zich een buitenstaander bij voelt. Vooral verslaggevers die regelmatig in Den Haag verkeren, moeten erop letten dat men ver van Den Haag met andere dingen bezig is. Uitleggen waar het over gaat, en aangeven wat de implicaties van een plan, debat of beleidsstuk zijn voor de gewone burger, is soms de belangrijkste taak van een verslaggever. Dit is belangrijker dan 'scoren' omdat je een tegenstelling blootlegt, politieke spanning creëert of een politicus in het nauw drijft.

6 *Human interest interview*

Een human interest verhaal gaat in op de persoonlijke kant van het nieuws. Het gaat niet alleen om feiten, maar vaak ook over emoties. Dit maakt dat je de vragen anders stelt. Hieronder volgt een aantal voorbeelden:

Oorlogservaringen

Als je iemand interviewt die de Tweede Wereldoorlog heeft meegemaakt, helpt het om terug te gaan naar de plaats waar iets gebeurd is. Of naar een plek waar herdenkingen worden gehouden. Dat brengt de geïnterviewde in de juiste sfeer.

- U was tien jaar toen de oorlog aan de gang was. Was u vaak bang?
- Dus dit was de plek waar u uw ouders voor het laatst zag...
- Deze straat was in de oorlog afgesloten. Waarom was dat? Wat betekende dat voor het dagelijks leven?

De vragen zijn open en bieden de geïnterviewde de ruimte alle kanten op te gaan. Meestal willen we dat niet, maar in dit geval is het juist goed omdat de geïnterviewde zijn gedachten vrij kan laten gaan. De tweede vraag is geen vraag maar een constatering, die wordt afgemaakt door de geïnterviewde. De enige functie is: de herinnering van vroeger terughalen.

Geweld

Als er sprake is van geweld, kan het helpen de vragen minder scherp te stellen, of er zelfs een beetje omheen te draaien. Daardoor klinkt het wat zachter, en zet je de geïnterviewde niet onnodig onder druk. Hierdoor zal deze zich vrij voelen te vertellen wat er gebeurde. De tweede vraag in onderstaande voorbeelden gaat over medewerkers. De geïnterviewde moet dus eerst over anderen praten (soms is dat gemakkelijker), en zijn eigen rol zal daarbij vanzelf aan de orde komen.

- U bent op vakantie in Israël op een wegblokkade gestuit, en dat is uitgelopen op een confrontatie met een militair die geweld heeft gebruikt. Kunt u vertellen wat er gebeurde?
- Uw juwelierszaak is dit jaar drie keer beroofd. Bij de laatste keer is er geschoten. Hoe reageerden uw medewerkers?
- Tijdens de demonstratie ben je geslagen door een politieman. Had hij het op jou gemunt, of kreeg je per ongeluk een klap?

Verlies van een naaste

- U was zeer goed bevriend met Annie M.G. Schmidt. Bent u tot het laatst bij haar geweest? (de geïnterviewde zal vrijwel zeker niet volstaan met 'ja', maar vertellen hoe de laatste momenten waren)
- U hebt het huis van Boudewijn Büch opgeruimd, een paar weken na zijn dood. Dat maakte zeker veel herinneringen los? (idem, ook hier zal een verhaal volgen)

Interview met een kunstenaar

Kunstenaars zijn vaak eigenzinnig en sommigen hebben een hekel aan ‘domme’ vragen. Hoe krijg je een kunstenaar op zijn praatstoel zonder hem te irriteren? Vaak is de locatie van belang: de plek waar hij schildert, dirigeert of schrijft. Dat roept op zich meestal al vragen op, waar je bij kan aanhaken. Het zijn allemaal open vragen, die de geïnterviewde de ruimte geven.

- Schrijft u achter dat bureau? Waarmee? Hoe begint u?
- Werkt u hier elke dag op gezette tijden?
- Hoe zorgt u ervoor dat het orkest speelt zoals u wilt?

Interview met de organisator van een popconcert

Als er minder drama in het spel is, kan je directer zijn in je vraagstelling. Maar ga niet te veel op de feitelijke, zakelijke toer: het gaat om de menselijke aspecten van het onderwerp.

- Is de sfeer hetzelfde als vorig jaar?
- Wanneer is dit festival voor jou helemaal geslaagd?
- Als het slecht weer wordt, blijft het dan wel leuk?
- Welke band, welke act is voor de bezoekers het hoogtepunt?

Dit zijn enkele voorbeelden. Er zijn nog veel meer situaties te bedenken: taboe-onderwerpen zoals seks, geloofszaken, maatschappelijke strijdpunten zoals minderheden en vluchtelingen, of ethische kwesties, waaronder abortus, euthanasie en orgaandonatie.

Ze vragen allemaal om een minder directe benadering, waarbij je wel vastbesloten moet zijn met een informatief en beluisterbaar interview terug te komen! Met andere woorden: het is de kunst om met tact en gevoel voor de ander toch de antwoorden op de ‘harde’ vragen te krijgen.

4.4 Interviews in een vreemde taal

Het komt voor dat je quotes of een heel interview in een andere taal houdt. Voor je Nederlandse publiek zal je het geheel moeten vertalen. Er zijn drie manieren waarop je de vertaling en het oorspronkelijke interview kan weergeven:

1 Vertaling achteraf

Na de vraag en het antwoord wordt de Nederlandse vertaling gegeven. Het voordeel is dat de luisteraar de volledige antwoorden hoort, het nadeel is dat deze methode het totale interview twee keer zo lang maakt.

2 *Vertaling vooraf*

Het is prettig voor de luisteraar om te horen wat er komt. Het antwoord in de vreemde taal is beter te begrijpen als de luisteraar eerst de vertaling heeft gehoord. Ook deze methode kost relatief veel tijd.

3 *Vertaling over het antwoord heen*

Je laat steeds de eerste woorden van het antwoord horen, daarna wordt de vreemde taal uitgefaded (weggeregeld) en de vertaling wordt daaroverheen ingesproken. Vóór het einde van het antwoord wordt de vreemde taal weer hoorbaar en de vertaling is als het ware ingebed in de antwoorden. De oorspronkelijke antwoorden vallen hierdoor gedeeltelijk weg. Voordeel is dat je veel tijd bespaart. Hiertegenover staat dat de vertaalde antwoorden korter moeten zijn dan de oorspronkelijke antwoorden, anders past de vertaling er niet in. Dus ook een deel van de inhoud moet opgegeven worden.

Ten slotte kan je als interviewer alles 'live' doen: meteen je vraag stellen in het Nederlands en in de vreemde taal, en meteen na het antwoord de vertaling geven. Dit kan natuurlijk alleen als je de vreemde taal goed beheerst. En je moet heel goed luisteren, anders laat je stukken van de antwoorden weg. Dit kan live, in een directe uitzending, of op de band, waarbij je later het hele interview of gedeelten ervan uitzendt. Deze methode zorgt voor levendigheid, en je kan, als het resultaat niet bevredigend is en je nog de tijd hebt om te monteren, later beslissen om alsnog methode 1, 2 of 3 te volgen.

4.5 Het maken van een reportage

Op pad gaan om een reportage te maken betekent: erop uit, zelfstandig werken en de weg zoeken. Vaak zal je zelf de vorm van je verhaal bepalen en je werkzaamheden organiseren in je hoofd. Kortom: je moet veel dingen tegelijk doen.

Het maken van een reportage is als een militaire operatie. Je moet, vaak in samenwerking met anderen, alles volgens een zorgvuldig tijdschema doen, want meestal moet je een deadline halen en meestal is de beschikbare tijd beperkt.

Logistieke planning

Het vinden van de weg is een van de dingen die een verslaggever moet leren. Je moet niet alleen je locatie bereiken, het moet vaak ook snel: lastig dus voor mensen zonder richtinggevoel.

De technologische oplossing is een boordcomputer die je met een vriendelijke vrouwenstem de weg wijst. Maar de mensen die hier niet over beschikken, kunnen aan het volgende denken:

- Zorg dat je een actueel stratenboek bij de hand hebt. Het Shell-stratenboek is erg volledig en handig.

- Op bijna elk treinstation en aan bijna elke invalsweg in Nederlandse steden en dorpen staat een plattegrond van de plaats.
- Als je in het centrum moet zijn (gemeentehuis, politie, vvv) in een middelgrote plaats: rijd op de kerktoren af. Goede kans dat je dan vlak bij je bestemming bent.
- Zorg dat je altijd een telefoonnummer hebt, behorend bij het adres waar je afspraak is. Als niks meer lukt, is er altijd wel iemand die je via de mobiele telefoon aanwijzingen kan geven.

Tijdsplanning: terugrekenen vanaf de deadline

Je tijdsplanning moet heel precies zijn, vooral als je afstanden moet afleggen. Op vrijdagmiddag om 16.00 uur een verslaggever uit Hilversum naar Rotterdam sturen, en op de terugweg langs Rijswijk en dan weer terug naar Hilversum voor het nieuws van 18.00 uur – dat haal je nooit!

Als je iets moet (laten) maken voor die uitzending van 18.00 uur, en het is nu 12.00 uur, dan komt het erop aan terug te rekenen vanaf de deadline:

- Je hebt een halfuur tot een uur nodig voor het maken van teksten en montage (in het begin van je carrière misschien meer, als je heel ervaren bent misschien minder).
- Je hebt tijd nodig om van de locatie naar de studio te rijden, of naar een plek waar vandaan je je onderwerp kan doorspelen.
- Je hebt tijd nodig om opnamen te maken voor je reportage of interview.
- Je hebt tijd nodig om erheen te rijden.

Een tijdschema

kader 4.10

13.30-14.30 uur: rit van Hilversum naar Den Haag

14.30-15.30 uur: interviews/opnamen

15.30-16.30 uur: rit van Den Haag naar Hilversum

16.30-17.30 uur: montage voor uitzending om 18.00 uur

Al deze onderdelen moeten twee of drie keer ingebouwd worden als je meer dan één locatie of persoon wilt aandoen. Je kan soms tijd winnen door de gast naar jou toe te laten komen of een verbinding te maken via de telefoon (radio); bij televisie kan je een straalwagen gebruiken, die naar de locatie gaat, waardoor je het terugrijden kunt schrappen. Deze (dure) middelen worden alleen ingezet als het onderwerp belangrijk genoeg is, dus in de meeste gevallen zal je alle tijdrovende stappen moeten zetten.

De tijd die je nodig hebt om naar een locatie toe te reizen, kan je gebruiken om het onderwerp en het interview in gedachten voor te bereiden: Wat ga ik als eerste vragen? Wat wil ik horen? Wat voor geluid wil ik opnemen? Wat zal de geïnterviewde antwoorden en hoe speel ik daarop in?

Zoals je op de heenweg je vragen hebt voorbereid, kan je op de terugweg de montage plannen: Hoe ga ik het monteren? Waar begin ik mee? Wat wil ik er zeker in hebben, wat zeker niet?

Het kost enige oefening, maar je wint er enorm veel tijd mee en tijdens het interview en de montage weet je wat je wilt.

Slimme radio-reporter stelt eerste vraag aan Desmond Tutu

De radioverslaggever staat met zijn microfoon vooran maar hindert zijn collega's niet.

Vóór de afschaffing van de apartheid in Zuid-Afrika was bisschop Desmond Tutu een sleutelfiguur: als zwarte voorman was hij tegen de blanke overheersing maar hij bleef in gesprek met de regering. Tutu was bekend in de hele wereld, en nam in 1985, samen met de blanke dominee Beyers Naudé deel aan gesprekken met een delegatie van Europese ministers.

Radioverslaggever Frans Stultiëns uit Nederland moest met honderden anderen wachten op de komst van Tutu en Beyers Naudé. Hij wilde Tutu een vraag stellen, liefst als eerste. Hoe doe je dat? Frans' antwoord was even slim als simpel: in tegenstelling tot een fotograaf of cameraman hoefde hij als radioreporter geen beeld

te hebben. De meeste verslaggevers stonden in een halve cirkel om de deur opgesteld waar Tutu uit zou komen.

Zo niet de verslaggever waar dit verhaal over gaat: hij stond helemaal vooran, vlak naast de deuropening, zodat hij onmiddellijk zijn microfoon onder Tutu's neus kon drukken, en zo geschiedde: hij stelde de eerste vraag. Dat het in zo'n situatie geen diepte-interview kan worden, geeft niet: hij had een stukje eigen geluid, dankzij een strategie waar hij goed over had nagedacht.

Hij was bovendien zo handig om náást Tutu te gaan staan, zodat de anderen een goed zicht op Tutu hielden en dus toch hun shot of foto konden maken.

4.6 De persconferentie

Een persconferentie is een van tevoren aangekondigde bijeenkomst waarop nieuws bekend gemaakt wordt en die alleen toegankelijk is voor de pers.

Organisatoren houden zich niet altijd aan deze ongeschreven regels: soms wordt er helemaal geen nieuws bekendgemaakt, waardoor je het gevoel hebt voor niks te zijn gekomen, en soms zijn er allemaal mensen uit de eigen organisatie aanwezig die luid applaudisseren als de persconferentie voorbij is.

Werkwijze bij een persconferentie

Je tijdschema en logistiek zijn van belang: kan je de hele persconferentie uitzitten, daarna nog een interview opnemen en het hele zaakje uitwerken, of moet je binnen een uur een item maken?

Hoe je tijdsruimte ook is: je moet bijna altijd veel informatie verwerken in een korte tijd. Als je aankomt, is het zaak meteen de (schriftelijke) informatie te bekijken om te zien of daar nieuws in staat. Kijk naar de kop en de eerste alinea's van persberichten en losse informatie. Als je een dik rapport moet bestuderen, ga dan eerst naar de inhoud, vervolgens naar de samenvatting of conclusie.

Dan is de vraag: wil je een interview of neem je de persconferentie zelf op? In beide gevallen moet je voorwerk doen, dus op tijd aanwezig zijn is altijd goed! Als je een gesprek vooraf wilt (dus voordat de persconferentie gehouden wordt), kan je dat het beste ruim vóór de aanvangstijd met de voorlichter regelen, bij voorkeur zelfs een of meer dagen tevoren. Een garantie dat het gesprek niet wordt uitgezonden voordat de persconferentie afgelopen is, helpt. De organisatie die de bijeenkomst geeft, wil de andere journalisten niet voor het hoofd stoten door 's morgens een gesprek weg te geven aan één verslaggever, en 's middags de anderen pas te informeren.

Voor radioverslaggevers geldt: als je de persconferentie wilt opnemen, moet je je microfoon van tevoren op tafel zetten, en wel daar waar de belangrijkste spreker gaat zitten, dus: wie is dat? Als er meer dan één belangrijke woordvoerder is, moet je tijdens de persconferentie naar voren gaan en je microfoon verplaatsen. Dit moet je gewoon doen, ook al kijkt iedereen naar je: het is jouw geluid dat goed geregistreerd moet worden.

Een televisieploeg zal misschien een geluidsassistent hebben die dit karweitje opknapt. Het moet wel gebeuren, anders kom je thuis met geluid dat hoorbaar van een afstand is opgenomen en dat klinkt niet goed.

Een werkwijze die veel gevolgd wordt, is het beluisteren van de hele persconferentie, om vervolgens achteraf een interview met de meest interessante spreker te maken. Als je de tijd hebt, is dit een prettige methode: je kan alle informatie in je opnemen, nadenken over vragen en opbouw van je gesprek, en dan een compact interview maken.

Valkuilen

Er zijn een paar valkuilen, waar je op moet letten als je een persconferentie bezoekt:

- Te veel materiaal opnemen

Als je een persconferentie van een uur opneemt, en later de leuke en nieuwswaardige uitspraken terug moet zien te vinden, kan het een brij aan informatie worden waar je in verzuipt. Probeer dit te vermijden.

- Het door elkaar gebruiken van interview en registratie

Als je zowel de persconferentie als een interview wilt gebruiken, omdat ze beide interessante statements bevatten, moet je opletten dat je niet van gesprek naar registratie springt en terug. Als je dit ‘door elkaar snijdt’ dan weet de luisteraar of kijker niet meer wat hij nu hoort of ziet. Of het wordt een warrig geheel van geluid en eventueel beeld, omdat de chronologie niet meer duidelijk is. Als je beide wilt gebruiken, laat dan eerst de persconferentie horen of zien, en dan het interview, zodat je publiek weet dat het een volgt op het ander.

- Te vroeg weggaan

Als je weg moet om je deadline te halen, is er niks aan te doen. Maar als het niet hoeft, blijf dan! Dit geldt ook voor symposia, openbare discussies en tv-opnamen met nieuwsmakers die je bijwoont. Als er nieuws wordt gemaakt terwijl jij al weg bent, komt dat misschien in andere media, maar jij hebt het niet, jij hebt het dus gemist. Dat maakt geen beste indruk. Als je het zonde van je tijd vindt om het geheel uit te zitten, gebruik de tijd dan om, terwijl je met een half oor blijft luisteren, je aantekeningen uit te werken, teksten te schrijven of een montageschema te maken.

Pak mooi drama mee!

Uitlatingen die gedaan worden tijdens een persconferentie, zijn vaak veel mooier om uit te zenden dan interviews. Er zit meer drama in de onderhandelaar die een mislukking komt toelichten, de gijzelaar die terug is uit het buitenland, de politicus die aftreedt. Het origineel is bijna altijd mooier dan het nagesprek met een verslaggever.

Het stellen van de eerste vraag

Het stellen van de eerste vraag op een (drukke) persconferentie is doodeng: wat als je je verspreekt of als je collega’s je vraag niet slim genoeg vinden? Als de vraag wel heel goed is, profiteren je collega’s (tevens concurrenten) van jouw briljante gedachte: zij kunnen het antwoord gebruiken in hun verhaal. Maar met een goede vraag kan je je profileren, zowel in de journalistieke wereld als onder de nieuwsmakers die de persconferentie geven.

Verder geldt, zeker voor grote persconferenties, dat opstaan en een vraag stellen altijd een beetje eng is. Maar je moet het wél kunnen. Het stellen van een (moeilijke, pijnlijke, als vervelend ervaren) vraag hoort erbij, en je moet je als journalist nooit schamen voor het stellen van ‘de vraag die niet gesteld mag worden’.

Van Thijn: morgen ontruiming

kader 4.12

In de jaren tachtig van de vorige eeuw was de kraakbeweging nog sterk, vooral in Amsterdam. Autoriteiten leken wel bang voor de krakers, die het ene na het andere leegstaande huis in bezit namen omdat er gespeculeerd zou worden door de huiseigenaren. Er was één groot pand waar honderden krakers zaten, vlak bij het Centraal Station. Wijers heette dat pand, en op die plek moest, na de sloop, een nieuw hotel vrijzelen. Wijers stond symbool voor de kraakbeweging als geheel, en een eventuele ontruiming, daar was iedereen het over eens, zou een ware veldslag opleveren tus-

sen krakers en sympathisanten enerzijds en de politie anderzijds.

De toenmalige burgemeester Van Thijn gaf een persconferentie om de politieactie aan te kondigen. Hij ging zitten, wachtte op stilte, en zijn eerste woorden waren: 'Morgen wordt Wijers ontruimd.'

Door de gepolariseerde situatie tussen krakers en overheid had dat statement een enorm dramatisch effect, ook al omdat het op een zo besliste wijze werd gezegd. Een uitspraak als deze kan je nooit zo mooi op de band vastleggen ná een persconferentie, dus in zo'n geval is het origineel altijd beter!

4.7 Verslag doen van een gebeurtenis

Verslag doen van een gebeurtenis betekent meestal: volgen wat er gebeurt en hierop inspelen.

Je kan beschrijven wat je ziet, live of tijdens een opname, en dit verslag aanvullen met interviews. Hierbij zijn twee soorten gebeurtenissen te onderscheiden: vaststaande en unieke gebeurtenissen.

■ Vaststaande gebeurtenissen

Vaststaande gebeurtenissen keren regelmatig terug. Voorbeelden hiervan zijn Koninginnedag, prinsjesdag of dodenherdenking. Vaak is er bij deze gelegenheden sprake van officiële handelingen die volgens een draaiboek verlopen. Het kan helpen als je vooraf bij de verantwoordelijke organisatie of overheid informeert wat je kunt verwachten. Hierdoor kan je je beter voorbereiden.

Op Koninginnedag is de koninklijke familie altijd ergens op locatie in het land. De route ligt vast, evenals de plekken waar de koningin stilstaat en ergens naar luistert of een cadeautje in ontvangst neemt. Als je zo'n moment eruit wilt lichten of speciale aandacht wilt geven, kan de Rijksvoorlichtingsdienst je helpen: waar moet je staan, wie doet wat, hoe lang duurt het.

Ook het inschakelen van een betrokkene of deskundige kan helpen. Deze kan jouw verslag aanvullen of informatie geven die jij niet weet. Op prinsjesdag, elke derde dinsdag in september, ligt de rijtoer naar de Ridderzaal vast. De route is ieder jaar identiek. Als je wat wilt vertellen over de gouden koets, is het handig iemand bij je te hebben die dit historische rijtuig kent en meer kan vertellen over wie het heeft

gebouwd, wat de ornamenten voorstellen, wanneer het rijtuig wel of niet wordt gebruikt, noem maar op.

■ Unieke gebeurtenissen

Het kan ook zijn dat je een unieke gebeurtenis moet verslaan. Je kan je ogen en oren goed de kost geven en zo goed mogelijk beschrijven wat je ziet. Of het nu gaat om een herdenkingsbijeenkomst na een ongeluk, of een actie van een bedrijf, of de doop van een schip: er is altijd iemand verantwoordelijk voor de organisatie die jou voorinformatie kan geven over de details, zodat je beter voorbereid je werk kunt doen. Schroom niet gebruik te maken van deze mensen, ook al duurt het nog maar een uurtje voordat het allemaal begint.

Sfeerverslag

De bedoeling van een sfeerverslag is niet het overdragen van harde informatie. Wel om gevoelens te laten horen of zien, de gemoedstoestand van een of meer personen, de feeststemming na een overwinning, of de rouw na een ramp.

Radio spannend maken: de gouden greep van de VPRO-verslaggever

De VPRO had een verslaggever naar een dorp gestuurd waar een sfeerverhaal moest worden gemaakt over allerlei veranderingen die niet goed waren gevallen bij de dorpsbevolking. De verslaggever liep op het marktplein en praatte met mensen. Hij stapte een winkel binnen, maar de winkelier reageerde knorrig en wilde niks zeggen. Toen de reporter aanhield, sloeg de man een dreigende toon aan en joeg de verslaggever weg.

Deze liep op het plein, en mijmerde in de reportage nog wat over de boze man, en hoe vervelend hij het vond dat het zo gelopen was. 'Ik ga terug', zei de verslaggever, en als luisteraar dacht je: o nee, dat wordt vechten! Je hoorde hem teruglopen, en toen hij de winkel binnenkwam, bleek de man gekalmeerd te zijn en spijt te hebben van zijn eerdere agressie. De veranderingen in het dorp raakten hem, waardoor hij prikkel-

baar was, maar dat had hij eigenlijk niet moeten doen. Het werd een hele vredige afsluiting en het verhaal was op een creatieve manier rond gemaakt.

Hoe is nu dat spannende moment ('Ik ga terug') tot stand gekomen? We hoorden in het sfeerverslag achtereenvolgens: binnengaan – ruzie – mijmeren op het plein – teruggaan – vredige afsluiting.

In werkelijkheid zal de verslaggever na de ruzie eerst even zijn gaan praten met de man, om weer *on speaking terms* te geraken, hij zal gezegd hebben dat een ruzie op de radio het niet goed doet, en de man hebben aangeboden het (voor de microfoon) uit te praten. Dat gesprek heeft hij opgenomen, en vervolgens heeft hij buiten ingesproken: 'Ik ga terug.' Die inleiding heeft hij vóór het eindgesprek gemonteerd, waardoor het een heel spannend stukje radio is geworden.

Blunder in Bangkok

Toen ik werkte voor een derdewereldprogramma voor de KRO-radio, ben ik eens naar Azië afgereisd. Een van mijn doelen was het maken van een reportage over prostitutie in Bangkok. Ik had een afspraak met een Nederlandse vrouw die een opvanghuis runde voor meisjes die aan pooiers waren verkocht door hun ouders. Ik wilde de reportage aanvullen met 'echt' geluid, en ben met apparatuur en al een bordeel in gelopen. Niet zichtbaar, ik had de microfoon en mijn recorder onder m'n kleding verstopt. Dat leidde tot heel sfeervol geluid van allemaal jonge meisjes die om me heen kwamen staan en vroegen of ik met ze mee wilde.

Ik was trots op mijn resultaat en zat uit te blazen op een terrasje, waar ik twee Nederlandse toeristen tegenkwam: twee studentes die een paar dagen in Bangkok waren. Ze zaten te kijken naar een halfopen horecabedrijf waar Thaise meisjes zich aanbo-

den aan toeristen, en hoe gemakkelijk en vanzelfsprekend dat allemaal ging: in volledige openheid. En als een man 'ja' zei, gingen ze samen naar achteren of naar boven om te doen wat hij wilde en wat zij moest. Die twee studentes waren verbaasd en ook wel geschokt, en zeiden dat tegen mij. Wat was nu mijn blunder? Ik had deze jonge Nederlandse vrouwen moeten laten praten over hun gevoelens, terwijl ze naar hun Thaise leeftijdgenoten keken die zich aanboden! Ik had dan vanuit het perspectief van jonge vrouwen een schitterende beschrijving kunnen opnemen van wat daar gebeurt, en hoe onbegrijpelijk dat voor ons in het Westen is.

Je moet dus altijd alert blijven op situaties en mensen die je reportage kunnen aanvullen, verlevendigen of leuker maken. Het moet een tweede natuur zijn, die niet wegvalt als je ontspannen een drankje aan het drinken bent.

kader 4.14

Behalve woorden zijn geluiden en beelden krachtige middelen om een bepaalde sfeer te schetsen: een beeld van een bebloede schoen na een bomaanslag, beschreven door een ooggetuige, zegt meer dan een kapot gebouw. Het geluid van huilende en schreeuwende mensen na een bomaanslag zegt meer dan een statement van een politieman.

4.8 Microfoongebruik

Of je nu met een 'ouderwets' bandapparaat werkt, of met de nieuwste digitale recorder: de verslaggever gebruikt sinds jaar en dag een microfoon voor zijn werk. Met het goed hanteren van je microfoon staat of valt je verhaal.

Voorals voor radio, waar je alleen met geluid je verhaal vertelt, is het belangrijk te weten hoe je met een microfoon omgaat.

Je kan een microfoon op verschillende manier hanteren.

- Niet te dichtbij

Als je de microfoon al te dicht bij je mond houdt, of bij die van je geïnterviewde, loop je de kans dat het geluid te hard wordt en vervormd wordt geregistreerd. Als jouw stem harder is dan die van je geïnterviewde, kan je je microfoon bij jezelf wat verder weg houden, en bij de ander dichterbij.

- Niet recht op de mond gericht

Als de microfoon recht voor je mond staat, ontstaat het risico van ploppen: het membraan (een vlies dat in de microfoon zit en de geluidsgolven opvangt, zeg maar het 'trommelvlies') krijgt dan een 'klap' als er een letter ploft. Bij de b en de p is de kans hierop het grootst. De oplossing: praat 'over de microfoon heen' of net langs de microfoon.

- Zorg dat je afstand tot de geïnterviewde niet te groot is

Als je een zwaai moet maken van jou naar hem na het stellen van je vraag, hóór je de microfoon bewegen. Je hoort de lucht, of je hoort de draad kraken. De oplossing: ga wat dichterbij je geïnterviewde staan, en hou de microfoon iets lager (vijftien tot twintig centimeter onder je kin) tussen jullie in, zodat de hoek tussen de 'kijkrichting' naar jou en hem van de microfoon kleiner wordt.

Als je je microfoon iets lager houdt, is dat prettiger voor de geïnterviewde, en je maakt een kleinere beweging waardoor er minder kans is op storende bijgeluiden.

- Let op galm

Als je in een holle ruimte bent, klinkt het alsof je in een zwembad staat te praten. Zoek dan een kleinere kamer op of ga bij een gordijn staan, waardoor de weerkaatsing van het geluid minder is. Of een ruimte galmt, kan je testen door in je handen te klappen: dan hoor je het meteen.

- Let op bijgeluiden

Een koffiejuffrouw die kopjes staat op te stapelen, een timmerman die bezig is, een ruisende airconditioning: het kan een ramp zijn voor je interview, omdat het enorm afleidt. Een tikkende klok kan problemen geven in de montage! Geef je oren de kost

voordat je gaat opnemen, en schroom niet een andere plek op te zoeken of te vragen of het ‘bijgeluid’ kan worden uitgezet of tijdelijk gestopt. Als er te veel geroezemoes is, zal je je moeten verplaatsen of de microfoon iets dichterbij jouw mond en die van je gesprekspartner moeten houden. Maar luisteren naar een gesprek met heel veel bijgeluiden is vermoeiend, dus opnemen met achtergrondgeluid heeft niet de voorkeur!

- Let op mooie geluiden

Sommige geluiden kunnen een radioreportage mooier maken. Die timmerman of koffiejuffrouw kan een aardige inleiding zijn als je het geluid vóór het interview los opneemt. ‘Terwijl de tentoonstelling wordt opgebouwd, praat ik met museumdirecteur Fuchs...’ kan je inleidende zin zijn, terwijl je getimmer hoort dat wordt uitgedad (weggeregeld) onder het eerste antwoord.

- De auto is een goede alternatieve ‘radiostudio’

Als je nergens een ruimte kan vinden waar je rustig kan praten, is de auto een mooi alternatief. Het is stil, min of meer geluiddicht en je kan rustig zitten.

4.9 Monteren voor radio

Als je de opnamen hebt gemaakt, is de helft van het werk pas gedaan. Nu komt het proces van selectie, monteren, klaarmaken voor de uitzending, en de uitzending zelf.

Neem niet te veel op

We hebben het al eerder genoemd: valkuil nummer één voor de beginnende verslaggever is te veel opnemen. Mensen doen dat uit angst iets te missen of omdat ze denken dat ze te weinig materiaal zullen hebben. Een mooie vuistregel is om drie tot vier keer zo veel materiaal op te nemen als je kan uitzenden. Dus voor een onderwerp van twee minuten neem je zes tot acht minuten op. In veel gevallen zal het iets meer zijn maar je moet proberen te vermijden dat je met een half uur thuiskomt.

Monteren en knippen

Het woord knippen komt nog uit de tijd dat er met geluidsbanden werd gewerkt. Toen was een knip ook echt een fysieke knip. De geluidstechnicus knipte de band door en plakte het eerste stuk met speciaal plakband aan een volgend stuk.

Tegenwoordig is knippen: weglaten. Je kopieert de stukken die je wilt gebruiken waardoor er een aaneenschakeling van fragmenten ontstaat die een beluisterbaar geheel zijn.

Een goede montage is zodanig gemaakt dat je niet hoort dat er gemonteerd is. Een knip die hoorbaar is, is niet goed (tenzij dat bewust gebeurt om een bepaald effect te

bereiken). In de meeste gevallen zal het lijken of het gesprek of de reportage zich op een natuurlijke manier ontrolt. Als het na twee of drie minuten voorbij is, moet de luisteraar het gevoel hebben dat hij het hele gesprek heeft gehoord, en niet een selectie.

Je kan een paar methoden volgen bij het korter maken van je materiaal. Je kan in 'hoofdstukken' denken en ervoor kiezen grote stukken te houden en andere (grote) stukken weg te laten; je kan ook de 'kaasschaafmethode' hanteren en bij ieder antwoord een paar zinnen weghalen, of zelfs stukken van zinnen of woorden. Deze laatste methode brengt met zich mee dat je gaat ingrijpen in de manier waarop de geïnterviewde spreekt. Je trekt de inhoud helemaal naar je toe, en gaat met het filermes op detailniveau werken. Dat is erg arbeidsintensief. Werken met 'hoofdstukken' is niet alleen sneller, je laat de oorspronkelijk uitgesproken woorden ook meer intact.

Logische volgorde

Zoals gezegd, het is prettig als een gesprek natuurlijk klinkt, als een echt gesprek waar een lijn in zit. Stel, je laat in een gesprek heden, verleden en toekomst aan bod komen. Dan kan je niet al te veel aan de volgorde veranderen, want dat wordt verwarrend. Het is zaak om tijdens het interviewen al te luisteren of de antwoorden te lang worden. Als dat zo is, stel je vragen dan opnieuw met andere woorden, zodat je met kortere antwoorden thuiskomt.

Het is vaak niet mogelijk midden in een antwoord te knippen zonder dat het hoorbaar is. Als de geïnterviewde een ander onderwerp of aspect aansnijdt, dan kan je wél knippen.

In het algemeen is het handig je vragen 'thematisch te scheiden', dus je vragen zó te stellen dat ze in elke volgorde kunnen worden uitgezonden. Je moet er dan op letten dat er niet terug- en vooruit wordt verwezen door jou of de geïnterviewde: 'Zoals ik net zei...' 'Ik wil het straks met u hebben over...' 'Hier komen we dadelijk op terug...' In een normaal gesprek zeggen mensen dit soort dingen regelmatig, maar het kan je montage knap lastig maken.

In de situatie dat een geïnterviewde verwijst naar een eerder of later antwoord, kan je de vraag herformuleren en weer stellen. Je krijgt dan (hopelijk) een antwoord dat je overal kan gebruiken waar jij wilt.

Monteer met een geweten

'Ze kunnen je alles laten zeggen!' Dat denken mensen vaak als ze interviews zien en horen. Wie ooit zelf gemonteerd heeft, weet dat dit niet kan, en als het kan, is het zoveel werk dat dat in de praktijk nooit gebeurt. Je kan een zin niet in stukjes hakken en de woorden weer zó aan elkaar plakken dat de geïnterviewde het omgekeerde zegt van wat hij bedoelde.

Wel is het mogelijk een interview geweld aan te doen in de montage. Het lot van je gesprekspartner ligt in jouw handen, en daar moet zorgvuldig mee worden omge-

gaan. Als je merkt dat de ander een bepaald aspect belangrijk vindt, en je laat dat weg, dan weet je dat hij niet gelukkig zal zijn met de uitkomst. Monteren betekent dat jij het materiaal naar je hand gaat zetten maar dat moet je op een integere manier doen. Zoals we al in paragraaf 1.6 aangaven, is er een goede vuistregel: als je de geïnterviewde de volgende dag op straat tegenkomt, ontloop je hem dan, of durf je hem te groeten? Zo niet, denk dan nog eens na over die knip!

4.10 Je verhaal inleveren of doorsturen

Als de montage klaar is, kan het verhaal naar de uitzendstudio. Dat zal in veel gevallen elektronisch gebeuren, via een lijn of draadloos. Er zijn verschillende mogelijkheden die voor de verslaggever verschillende werkwijzen met zich meebrengen.

Je materiaal gemonteerd inleveren

Je hebt je interview en geluidsfragmenten gemonteerd, en het item is klaar. Je stuurt het in gemonteerde vorm naar de regie, met vermelding van de lengte, de eerste (EW) en laatste woorden (LW), en het kan uitgezonden worden.

Als je je onderwerp doorspeelt vanaf een andere locatie dan de uitzendstudio, wees er dan zeker van dat ze alles hebben ontvangen, en dat het onderwerp helemaal compleet is. Het zou jammer zijn als het in de haast niet goed is doorgekomen. Vraag aan de collega aan de andere kant van de lijn of het er goed op staat.

Ruw materiaal doorspelen

Het kan voorkomen dat je, omdat je niet kan monteren, je ruwe materiaal doorspeelt en dat een collega het gaat verwerken. Dit kan gebeuren als je als verslaggever in het buitenland zit, als er heel weinig tijd is, of als het materiaal moet worden gecombineerd met ander materiaal (van een andere verslaggever bijvoorbeeld). Duidelijke aanwijzingen zijn dan essentieel! Als een ander met jouw materiaal aan de slag gaat, moet hij precies weten wat hij wel en niet moet gebruiken, waar hij wel en niet moet knippen et cetera.

Je onderwerp is af, en er komt nieuws binnen

Als een verhaal nog aan de gang is, kan het gebeuren dat je onderwerp al verouderd is als je het gemonteerd hebt. Vaak kan je hierop anticiperen; je weet immers of het verhaal waar je aan werkt, afgerond is of niet. De oplossing is om het laatste nieuws niet in het gemonteerde onderwerp te verwerken, maar in de presentatietekst. Aantallen doden en gewonden en uitslagen kan je beter ook in de presentatietekst stoppen.

In sommige gevallen is het beter het laatste nieuws achteraf, dus na de bijdrage, te vertellen. Dit gaat misschien tegen je journalistieke gevoel in, maar het kan verwarrend zijn om het laatste nieuws eerst te melden en de luisteraar dan een bijdrage te laten horen die achterhaald is.

Het nieuws als laatste

Bij de Wereldomroep wordt 24 uur per dag uitgezonden, naar verschillende werelddelen. Tijdens de Tour de France zat er dagelijks een verslag van de verreden etappe in de uitzending. Om 17.30 uur was er eens een nieuwsbulletin waarin de winnaar van die dag genoemd werd, terwijl in

het actualiteitenblok (op band) nog de etappe van de vorige dag stond. In dat geval was het te verwarrend om het nieuws eerst te melden, dus is besloten de uitslag van de laatst verreden etappe ná het actualiteitenblok te vertellen.

kader 4.15

4.11 Live verslag doen voor de radio

De verslaggever die live vanaf een locatie verslag doet, moet goede afspraken met de studio maken om te voorkomen dat zaken in de uitzending fout gaan:

- 1 Kom snel *to the point* met de vijf w's.
- 2 Overleg met redactie/presentatie.
- 3 Speel in op de ander.
- 4 Maai geen gras voor de voeten weg.

1 Kom snel to the point met de vijf w's

Live is snel en direct, en vaak zal het gaan om hard nieuws. Dus geef snel het antwoord op de vijf w's (wie-wat-waar-wanneer-waarom). Het nieuws moet daarbij een beetje verdeeld worden tussen presentatie en verslaggeving.

- Presentator: 'In Amsterdam (waar) is het de hele dag (wanneer) onrustig door krakersrellen (wat). Meer van verslaggever Herman de Boer.'
- Verslaggever: 'De politie heeft de grootste moeite de krakers weg te houden bij het politiebureau. Ze zijn kwaad omdat er vanmorgen tien krakers zijn gearresteerd (waarom), die de ruiten van een bank zouden hebben ingegooid (wie). Volgens politiewoordvoerder Wilting is er in totaal voor ruim een ton schade aangericht (wat/wie).'

2 Overleg met redactie/presentatie

Als er een kruisgesprek wordt gehouden met de presentator, is het verstandig goed af te spreken wat er achtereenvolgens gevraagd wordt. Het is altijd een beetje een toneelstukje, omdat de verslaggever en de presentator weten wat er komt, en de luisteraar niet. Dat is niet erg, het gaat om de informatieoverdracht, dus de dialoog moet vlekkeloos verlopen.

Natuurlijk moeten beide zijden erop voorbereid zijn dat de ander ineens een vraag overslaat of meer of minder zegt dan afgesproken. Daar moet je dan op een slimme manier mee omgaan!

3 *Speel in op de ander*

Het is in een uitzending altijd goed als de sprekers op elkaar inspelen. De luisteraar hoort dan dat men betrokken is bij elkaar, en dat maakt de uitzending als geheel prettiger om naar te luisteren.

- Je kan zeggen: ‘We gaan naar de verkeersinformatie, hier is Job Boot.’
- Je kan ook zeggen: ‘Het was druk op de huishoudbeurs, maar in het verkeer staan is deze avond ook geen pretje...’ De man die de verkeersinformatie geeft, zal daarop inspelen: ‘Nee, inderdaad, het is heel druk en de files zijn lang. Op de A2...’

Voor beide partijen geldt dat ze goed naar de ander moeten luisteren, om op elkaar in te kunnen haken. Je slaat geen goed figuur als je publiek hoort dat twee radiomensen niet naar elkaar luisteren. Het roept de vraag op of ze wel geïnteresseerd zijn in het nieuws dat de ander te melden heeft.

4 *Maai geen gras voor de voeten weg*

De presentatie, die vaak al weet wat de verslaggever gaat zeggen, mag niet verklappen wat hij gaat zeggen. Dus niet zo:

- ‘Jan Roelfs is bij Feijenoord-Ajax. Jan het is net 3-2 voor Ajax geworden hè?’
- ‘Hier is Job Boot met een melding van een spookrijder.’
- ‘Leo, de ME heeft net ingegrepen op de Dam in Amsterdam, vertel eens...’

De kunst is om een formulering te bedenken waarop de ander kan aansluiten. Als je niks origineels weet, kan je nog altijd zeggen: ‘Er is nieuws bij Feijenoord-Ajax, hier is verslaggever Jan Roelfs...’ Of: ‘Voor het laatste nieuws gaan we naar...’

4.12 Radio: een eigen verhaal met soundbites

We hebben gezien dat voor radio en tv een onderwerp de vorm van een interview of een reportage kan hebben. Bij radio kan je nog iets anders doen: een eigen tekst maken, gelardeerd met soundbites (korte quotes).

Staatsbezoek Chirac aan Nederland

Verslaggever: ‘Vandaag was de Franse president Chirac in Nederland. Hij werd vanochtend door de koningin ontvangen op paleis Noordeinde. Voorafgaand aan dit bezoek heeft Chirac felle kritiek geuit op het Nederlandse drugsbeleid.’

Quote: ‘Je crois que la politique Néerlandaise est dangereuse.’

Verslaggever: ‘Hij noemt het Nederlandse beleid “gevaarlijk”. Of hij ook met de koningin over drugsproblematiek praat, is niet bekend. Later op de dag zal hij spreken met de premier en de minister van Justitie. Nederland zal zijn beleid moeten bijstellen, zegt hoogleraar internationaal strafrecht Marian van der Staar.’

Vervolg kader 4.16

Quote: 'In een Europa zonder grenzen kan je niet hebben dat één land het met de regels niet zo nauw neemt. Dat is op den duur niet te verkopen.'

Verslaggever: 'Volgens Van der Staar is het ook nadelig voor Nederland om door te gaan met het gedoogbeleid':

Quote: 'Alle drugsgebruikers uit Europa zullen hierheen komen, wij dreigen het laagste punt te worden waar de ellende naartoe stroomt. Dat is ook voor ons land niet goed.'

Verslaggever: 'Nederland zal het beleid dus moeten aanpassen, en moeten zorgen'... (1)

Quote: '...dat we de bestaande regels strenger handhaven.' (2)

Verslaggever: Chirac intussen heeft een gevolg bij zich dat ook de handel tussen Nederland en Frankrijk wil bevorderen. Als wij strenger tegen drugs optreden, zullen handel en toerisme tussen de beide landen een stuk soepeler verlopen, zegt een van de medewerkers van het ministerie van Economische Zaken.

Bovenstaand onderwerp is een goed voorbeeld van het gebruik van soundbites, maar let op: de geïnterviewde een zin van jou laten afmaken, zoals bij (2) hierboven, is lelijk! Politici, rechters en mensen die in ambtelijke taal spreken, hebben de neiging lange, gecompliceerde zinnen uit te spreken. Wat doe je met een zin die begint met 'dat' of 'omdat'?

Daar is een trucje voor: het is mooier om in je eigen tekst die constructie ook te gebruiken. Dan klinkt het niet gek als de geïnterviewde het antwoord met 'dat' begint.

In bovenstaand item zou je als inleiding bij (1) kunnen zeggen: 'Nederland moet het beleid aanpassen; het is nodig dat de wet wordt gevolgd...' en dan komt het antwoord '...dat we de bestaande regels strenger handhaven' als een logische aanvulling op jouw inleidende zin.

In deze vorm kan je het verhaal volgens je eigen plan maken. Dat is een groot voordeel. Jij kan het onderwerp helemaal schrijven in een opzet en volgorde naar eigen keuze. De kunst is om de quotes/soundbites mooi in jouw verhaal te laten vallen: je spreekt je tekst in, en je praat naar de quotes toe, en sluit daar weer met jouw tekst op aan, zodat een logisch geheel ontstaat.

In het volgende hoofdstuk over televisie maken gaan we nader in op de specifieke aspecten van het werken met beelden.